

Rapport
TRYGG SKOLA
2021

En fullständigt trygg skola för alla är ett måste, men inte en verklighet

Det senaste året har varit utmanande för skolvärlden, med tillfälliga nedstängningar, rädsla för smittspridning och omställningar från fysisk till digital undervisning. Trots detta så är det en tidsfråga innan elever och lärare återgår till utbildning i skolans lokaler. Den svenska skolan står parallellt inför flera utmaningar som fanns redan innan pandemin och som finns kvar när skolor och samhället åter öppnas upp.

På AddSecure har vi under de senaste åren bevittnat hur klimatet i skolan hårdnat och hur skolmiljön blivit stökigare runt om i landet. Regeringen konstaterar att hot- och våldsincidenter på skolgårdar, i korridorerna och i klassrummen har blivit vanligare och att följderna blir en bristande studiero med sämre förutsättningar för undervisning och inläring. Dessutom försämras lärarnas arbetsmiljö, där nästan var femte lärare går till arbetet med obehagskänslor inför risken att utsättas för hot, våld eller andra trakasserier, enligt Lärarnas Riksförbund.

Svensk skola strävar efter jämlika förutsättningar för en högkvalitativ undervisning, men tyvärr ser verkligheten i många fall annorlunda ut. I en undersökning som vi genomfört tillsammans med Novus kan vi bland annat se att föräldrar till barn i svenska kommunala grundskolor i större utsträckning upplever hot och våld på sina barns skolor, jämfört med föräldrar till barn i privatskolor. Sett till anmälningar om hot och våld i grund- och gymnasieskolan som inkommit till Arbetsmiljöverket mellan 2015 och 2020, så finns det också stora regionala skillnader. Faktorer som socioekonomiska skillnader mellan olika städer och områden kan påverka tillgång till resurser, verktyg och kunskap. Därtill kan mörkertalet vara stort då långt ifrån alla incidenter resulterar i en anmälan till Arbetsmiljöverket.

Problematiken leder till en allt mer ojämlik skola, där alla elever inte får samma möjlighet att uppnå sin högsta potential och i en trygg miljö förbereda sig för framtiden.

Vi på AddSecure har länge arbetat med frågan om att säkra skolor. Vi vill se att alla skolor förses med nödvändiga resurser, verktyg och utbildning för att kunna hantera hot- och våldsincidenter efter just sina förutsättningar. När det kommer till säkerhetsarbete ska traditionella metoder som kameraövervakning, säkerhetsvakter eller portar och lås alltid vara sekundära. Istället bör arbetet primärt handla om initiativ med fokus på inkludering, respekt och gemenskap. För det behöver vi arbeta tillsammans.

Stefan Albertsson,
VD AddSecure

Innehåll

Förord	3
Bakgrund	5
Undersökningsresultat	6
Säkerhetsarbete i skolan handlar om att vara förberedd och förebygga	8
Alla elever och lärare har rätt till en trygg skolmiljö	10
Var står vi idag?	12
Källhänvisningar	13
Om AddSecure	14

En trygg skola är avgörande för samhällsutvecklingen

Skollagen säger att utbildningen i svenska skolor ska vara utformad så att alla elever garanteras en skolmiljö präglad av trygghet och studiero. Trots detta visar flera rapporter från de senaste åren på flera brister när det gäller elevers trygghet och studiero i skolan.¹ Skolinspektionen och Barn- och elevombudet rapporterar bland annat om 4623 anmälningar som inkommit under 2019, där grundskolan står för 80 procent av anmälningarna. Ofta rör sig anmälningarna om problem som mobbing, kränkande behandling och bristande stöd till elever.²

Skolinspektionen, Skolverket och flera forskare har under åren identifierat att området trygghet och studiero består av flera delar som är viktiga för skolan. Utöver ordningsregler och disciplinära åtgärder, så omfattar en trygg skola bland annat säkerhets- och krisberedskap, brottsförebyggande-, likabehandlings- och arbetsmiljöarbete.³ Med anledning av detta och mot bakgrund av senare års många rapporter kring stökiga skolmiljöer, inledde regeringen tidigt under 2020 ett arbete som ska mynna ut i en nationell plan för en trygg skola med studiero. Utredningen går bland annat ut på att kartlägga och analysera skolans arbete med trygghet och studiero, samt ge rekommendationer för ett stärkt, långsiktigt och systematiskt trygghetsarbete.⁴ Utredningen bereds för närvarande i Regeringskansliet.

Skolattacken i Trollhättan 2015 satte frågan om säkerheten i skolan på agendan på riktigt. Sedan dess har fler svenska skolor investerat tid och resurser i ett aktivt säkerhetsarbete.⁵ En undersökning av TT visar att 57 av 91 kommuner har genomfört någon form av säkerhetsövning efter Trollhättanattacken. Dessutom har 7 av 10 svenska kommuner ökat säkerheten i skolor under de senaste åren och hälften av dem planerar att vidareutveckla den.⁶ Även om detta är en positiv utveckling så saknar många skolor fortfarande resurser för att arbeta systematiskt med säkerhet och trygghet, särskilt skolor i utsatta områden.⁷ Det syns inte minst i Skolinspektionens skolenkät 2019, där det framkommer att tryggheten och studieron i skolan har försämrats sedan 2013.⁸ Redan 2018 visade enkäten att gruppen otrygga elever, särskilt på högstadieskolorna, hade ökat. Samtidigt kunde man se att andelen elever som känner sig otrygga varierar mycket mellan olika skolor.⁹

I den här rapporten vill vi undersöka nuläget, för att kasta ljus på hur den upplevda tryggheten ser ut i svensk kommunal grundskola. En trygg och välfungerande skola är avgörande för elevers kunskapsutveckling och i förlängningen för samhällets utveckling. I strävan mot ett jämlikt lärande över hela landet vill vi uppmanar till engagemang och samverkan mellan det offentliga och det privata, för en trygg och säker skola för alla.

Vad menar vi med hot och våld?

Hot och våld definieras i denna rapport som följande: hot om våld, psykiskt och fysiskt våld som kränkning, trakasserier, mobbing, knuffar, sparkar, misshandel. Rapporten fokuserar på svensk kommunal grundskola.

Rapporten drar vissa slutsatser och framför rekommendationer, ställer frågor utifrån det empiriska materialet för att väcka tankar och funderingar hos läsaren, och uppmanar till förändringsarbete.

Varför är trygghet och säkerhet i skolan viktigt?

Martin Karlberg
Skolforskare och lektor
vid institutionen för
pedagogik, didaktik
och utbildningsstudier,
Uppsala universitetet

Enligt Martin Karlberg är en trygg skolmiljö viktig av flera skäl. Han menar att elever lär sig bättre i en trygg skola, att eleverna närvarar i skolan i högre grad och att lärarnas arbetsmiljö förbättras.

”Det är viktigt med trygghet i skolan eftersom elever som är trygga lär sig bättre. Även elever som inte är trygga lär sig saker i skolan, men när elever är trygga så lär de sig bättre. Otrygghet är också en orsak till frånvaro från skolan, vilket givetvis påverkar elevernas lärande negativt. Närvaro i skolan är för de allra flesta elever någonting som påverkar lärandet positivt. Sedan får vi inte glömma av att trygghet även är viktigt för lärare. Otrygga lärare kommer ha svårare att fokusera på att utöva ett gott ledarskap i klassrummet och att utöva en god undervisning. Lärarnas arbete försvåras helt enkelt av att miljön är otrygg, vilket påverkar elevernas lärande.”

Hur upplever föräldrarna tryggheten i skolorna?

Med grund i hur viktigt det är med en trygg skola för elevers lärande frågade vi föräldrar till barn i svenska grundskolor om hur de upplever tryggheten och säkerheten på sina barns skolor. Undersökningen är utförd av Novus på uppdrag av AddSecure med 1010 responderande föräldrar till elever i årskurs 1–9, under perioden 30 november till 8 december 2020. **Undersökningen visar att:**

1/3

Var tredje förälder upplever hot och våld (32%) på barnets skola.

Problematiken upplevs i större utsträckning på kommunala grundskolor än i privatskolor.

2/5

Bland de föräldrar som upplever att det förekommer hot och våld är 39% mycket eller ganska oroliga över barnets säkerhet i skolan.

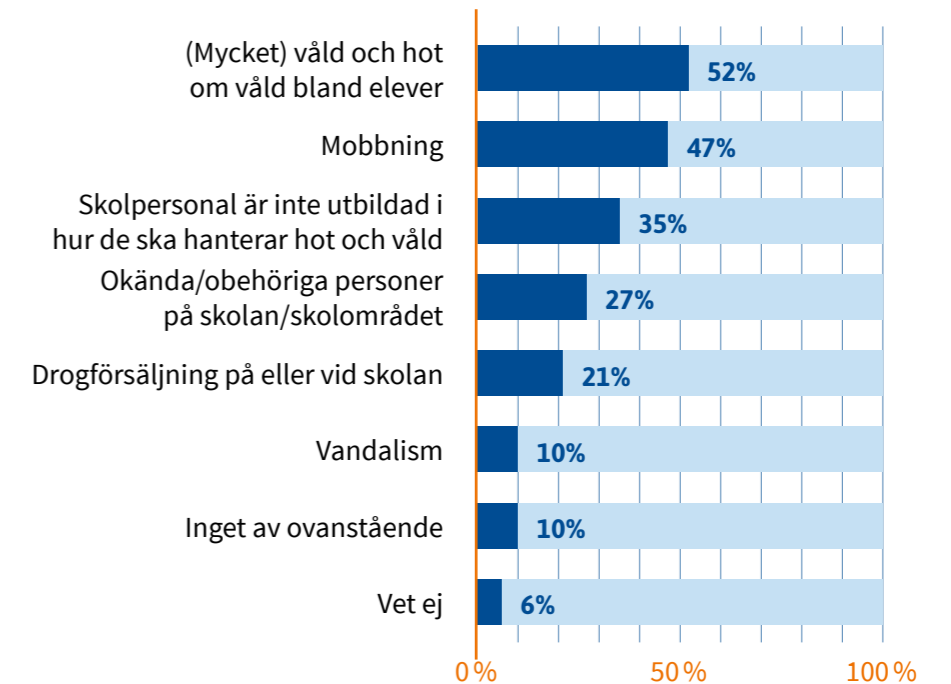
Bland de föräldrar som inte har upplevt hot och våld på sitt barns skola är det 3% som är oroliga.

1/5

Var femte (21%) förälder upplever att säkerheten/tryggheten har blivit sämre i skolan de senaste tre åren.

Det är i högre grad föräldrar till barn i årskurs 7–9 som upplever att säkerheten/tryggheten har blivit sämre under de senaste tre åren.

Bland de föräldrar som upplever otrygghet på sitt barns skola, så är det våld och hot om våld bland elever (52%) som bidrar mest till känslan av otrygghet.

Stina Greberg har tre barn, varav två går i årskurs två respektive fem på den kommunala grundskolan Bergaskolan i Malmö.

”Någon gång har det varit bråk på skolan eller efter skolan. Skolan är stor med över 1000 barn, så ibland kan det kännas lite rörigt och stökigt men oftast tycker jag det är en bra skolmiljö. På skolan kommunicerar de bra och känns transparenta speciellt om något har inträffat, men det känns inte som vi föräldrar involveras i det förebyggande arbetet att säkra en trygg skolmiljö.”

Maria Lindegren har fem barn, varav tre går i årskurs två, fem och sju på de kommunala grundskolorna Kumla Skola och Fornuddens Skola i Stockholm.

”Jag tror att jag känner mig trygg och nöjd för att det aldrig har varit någon större incident som varit direkt kopplad till skolan eller skolmiljön. Jag upplever också mina barns skolor som förhållandevis lugna och trygga på grund av att kommunikation och informationsflödet till oss vårdnadshavare generellt är bra.”

”Bland de 150 grundskolor vi har, så har vi även 150 olika förutsättningar”

Säkerhetsarbete i skolan handlar om att vara förberedd och förebygga

Skolattentatet i Trollhättan 2015 har tveklöst satt sin prägel på det systematiska säkerhetsarbetet på svenska skolor. Det är Peter Granfeldt och Mikaela Lindqvist, ansvariga för säkerheten i grundskolfastigheter i Göteborgs stad respektive Uppsala kommun, och Magnus Wikström, rektor på Västervångskolan i Trelleborg alla överens om. Att ha en strategi på plats för inrymning, som innebär att elever och personal som befinner sig på skolan stänger in sig i rum eller salar, är exempelvis betydligt vanligare idag jämfört med före dådet, enligt Peter Granfeldt.

Magnus Wikström
Rektor, Västervångskolan
och grundskolan,
Trelleborgs kommun

På Västervångskolan, som stod klar 2018, har man sedan start arbetat systematiskt med säkerhet. Det rör sig om allt från skalskydd, med till exempel låsta dörrar som elever och lärare öppnar med taggar, planering för utrymningshändelser som vid en brand och tillgång till trygghetsvårdar. Trots att 96 procent av skolans 950 elever i årskurs F-9 känner sig trygga i skolmiljön, så ser Magnus Wikström att det finns säkerhetsutmaningar som kräver uppmärksamhet och förebyggande arbete.

Magnus Hammarsten
Talesperson för skolsäkerhet
på AddSecure

Magnus Hammarsten, talesperson för skolsäkerhet på AddSecure, menar att det är av yttersta vikt att alla individuella skolor har beredskapsplaner, både för eventuella små och stora incidenter som kan inträffa. Samtidigt påpekar han att det inte räcker att bara ha en plan för att det låter bra, skolan behöver också utveckla den löpande och säkerställa att den fungerar.

– På skolor utförs det löpande brandövningar med utrymning, men hur kommer det sig att vi inte övar på andra riskfyllda scenarier? Utöver att inkludera en strategi för inrymning i sin krisplan, så krävs det av skolorna att systematiskt öva på den typen av händelser för att skolpersonalen och eleverna ska bli trygga i rutinen, säger Magnus Hammarsten.

I samband med att nya skolor, som Västervångskolan, byggs finns säkerhetstänket ofta med redan från byggstart, medan skolor med äldre teknik, låssystem och larm ofta är hårdare drabbade. I dessa fall är det allra viktigaste att arbeta förebyggande, menar Mikaela Lindqvist.

Mikaela Lindqvist
Säkerhetsansvarig
på Uppsala Kommun
Skolfastigheter AB

– Det räcker ofta med att en skola blir drabbad på ett eller annat sätt och det är ofta först då som det investeras i lösningar som ska förhindra att det sker igen. Mitt fokus ligger på att förebygga, lägga tid och resurser. Det ska inte vara så att skolorna ska behöva bli drabbade innan något händer, säger Mikaela Lindqvist.

Parallellt med en ökad hotbild utifrån och den fysiska skadegörelse och stölder som länge förekommit på skolor, så upplevs också ett hårdnat klimat, där framförallt Peter Granfeldt ser att elever i högre utsträckning idag slänger ur sig hot jämfört med för några år sedan. Han menar att rektorer, som är juridiskt ansvariga för arbetsmiljön och tryggheten i skolan, behöver få rätt stöd och förutsättningar för att arbeta med säkerheten på skolor.

Peter Granfeldt
Utvecklingsledare Säkerhet
på grundskoleförvaltningen
Göteborgs Stad

– Det finns olika lagar för hur vi får använda exempelvis kameraövervakning. Men det finns ingen lagstiftning på vad som krävs säkerhetsmässigt på olika skolor, som hur vi ska jobba med informationsspredande. Däremot har vi ett krav på oss att skapa en trygg och säker miljö för våra elever och säkerheten på skolan beror på vilka förutsättningar respektive skola har. Bland de cirka 150 kommunala grundskolor vi har i Göteborg, så har vi även 150 olika förutsättningar. Det beror bland annat på var skolan ligger och hur den är byggd. Det är så många aspekter man behöver ta hänsyn till när man jobbar med säkerheten, säger Peter Granfeldt.

Alla elever och lärare har rätt till en trygg skolmiljö

Idag står den kommunala grundskolan inför utmaningar som underfinansiering, stökigare skolmiljöer och lärarbrist. Det menar Svante Tideman, vice förbundsordförande för Lärarnas Riksförbund och gymnasielärare på deltid. Han pekar på att utmaningarna skapar en ond cirkel och sätter käppar i hjulet för att alla elever och lärare ska få tillgång till den likvärdiga och trygga skolan med studiero som de har rätt till.

– Vår senaste undersökning visar att var fjärde grundskolelärare utsatts för våld, eller hot om våld. Det är mycket olyckligt. Ett problem idag är att många lärare tycker att de inte får den hjälp de behöver från arbetsgivaren. I de klasserna där det är stökigt kan mycket stor del av lektionen gå åt till att se till att det blir lugn och ro. Om mycket av lärarens tid går till att hålla ordning i klassen, då går det inte koncentrera sig på det viktigaste uppdraget, nämligen kunskapsuppdraget, säger Svante Tideman.

Enligt Svante Tideman blir konsekvensen av en bristande arbetsmiljö att många lärare lämnar sitt yrke. Nyutbildade lärare upplever dessutom ofta en så kallad praxischock när de kommer från lärarutbildningen till en verklighet som är präglad av oro och stök, vilket de helt enkelt inte har beredskapen för att hantera. Svante Tideman anser att det behövs fler lärare och kringpersonal som kan stödja eleverna och varandra, i kombination med någon form av tekniska lösningar, för att trygga och säkra skolan.

Skolinspektionen konstaterar att många svenska skolor idag arbetar väl med trygghet och studiero. Det finns däremot skolor som tampas med sämre grundförutsättningar, som behöver stöd och olika medel för att kunna ta sig an arbetet med trygghet och säkerhet.¹⁰ Lilian Helgason, Ordförande för Sveriges Elevråd, och Svante Tideman delar uppfattningen att mer resurser bör satsas på de skolor och elevgrupper som behöver det. En behovsprövad resursfördelning har sin grund i att det finns en politik som beaktar skolans enskilda behov. Dessutom måste skolor vara samarbetskraftiga, vilket kräver en intern organisation som lyssnar på de lärare och elever som ropar på hjälp. Detta i kombination med externa organisationer och förbund som kan stötta skolorna, lärarna och eleverna i arbetet för en trygg och säker skola för alla, menar Lilian Helgason och Svante Tideman.

– Oftast upplevs otrygghet bland elever när skolan inte agerar på otryggheten. Det vi ser som har lyckats bra är när skolan agerar

”Resurser bör satsas på de skolor och elevgrupper som behöver det”

systematiskt både långsiktigt men också i nuet direkt när något inträffar. Det är en utmaning idag att ha en skolledning som tar ansvar, men det är ju ändå där ansvaret ska ligga. Självklart är det även upp till eleverna att bete sig väl mot sina klasskamrater och lärare, men det är inte upp till eleverna själva att skapa en trygg skolmiljö, säger Lilian Helgason.

Svante Tideman
Vice förbundsordförande
för Lärarnas Riksförbund

Den stora problematiken, enligt Svante Tideman, är dock att om resurserna från kommunen är för små från början så är det nästan ett omöjligt uppdrag för skolledning, rektor och lärare.

– Ofta är rektorerna bakbundna, de har inte de rätta förutsättningarna. Om kommunen uppmanar till kostnadsbesparingar så är det ofta kringpersonalen, till exempel skolvärdarna och elevstödjare, det dras ner på i första hand. Då blir det de elever som behöver mest stöd som blir lidande, säger Svante Tideman.

Lilian Helgason
Ordförande för Sveriges Elevråd

Svante Tideman och Lilian Helgason påpekar hur viktigt det är att vi vågar prata om problematiken i skolorna, att både lärare och elever vågar uttrycka sin oro. Det ska finnas beredskaps- och krisplaner på plats, både på den individuella skolan och på ett politiskt plan, men utan tid, rätt villkor och resurser så kan det bli slag i luften.

Var står vi idag?

Det är glädjande att majoriteten av föräldrar anser den svenska skolan vara trygg och att många skolor stärkt sina säkerhetsåtagande och rutiner. Samtidigt visar vår undersökning att var tredje förälder till barn i den kommunala grundskolan upplever att hot och våld förekommer på deras barns skola, och att tryggheten dessutom av var femte förälder upplevs bli allt sämre. Det visar att det finns ett arbete kvar att göra när det kommer till en skola fri från hot och våld.

Vår rapport tydliggör att systematiskt och långsiktigt säkerhets- och trygghetsarbete som präglas av förebyggande åtgärder förespråkas av experter och representanter inom skolväsendet. Dessutom behöver arbetet ske utifrån varje enskild skolas förutsättningar där tillgång till resurser, såsom teknik, personal och finansiering inte står i vägen för en jämlik skola.

En gemensam uppfattning bland de experter som deltar i rapporten och AddSecure är att dagens moderna teknik på många sätt kan bidra till en trygghetskänsla på våra skolor och att den i många fall behövs. Däremot är det inte tekniken, som kameraövervakning och metalldetektorer, som i första taget leder till en mindre våldsamt eller hotfull skolmiljö. Snarare krävs samarbete på den enskilda skolan som ska präglas av gemenskap och respekt. Det är också viktigt med samarbete mellan skolan och flera delar av samhället.

Med grund i detta ser vi på AddSecure att det finns anledning att uppmana till ett ökat engagemang och bättre samverkan mellan det offentliga och det privata, för en trygg och säker skola för alla.

Hur tar vi oss framåt?

1

Nationell kartläggning:

Med den här rapporten avser vi att lyfta frågan kring hur säkerhetsläget ser ut på landets skolor. Men för att kunna åstadkomma verklig förändring behövs en gedigen kartläggning där politiken samverkar med skolor, företag och organisationer som representerar elever, lärare, skolledare och andra intressenter för att kunna rikta resurser dit de behövs.

Regeringens pågående utredning, som ska mynna ut i en nationell plan för en trygg skola med studier, kan beroende på utfallet vara ett bra första steg.

2

Resurser för skräddarsydda åtgärder:

En trygg skola är en förutsättning för inlärande, och alla elever har rätt till lika möjligheter för inlärande. Därför behöver lärare, rektorer och övrig skolpersonal på landets skolor förse med olika resurser för att kunna vidta åtgärder som behövs på just deras skola.

3

Åtgärder och uppföljning:

Alla skolor har olika behov av åtgärder – men experterna i denna rapport är eniga i att förebyggande är ett viktigt komplement till de vanligare åtgärderna som vidtas redan idag. Skolorna behöver utbildning och verktyg för att kunna hantera dagens hot- och våldssituationer.

Källhänvisningar:

¹ Skolinspektionens skolenkät 2018 och 2019, BRÅ Skolundersökningen om brott 2019 och Skolverket Attityder till skolan 2018

² <https://www.skolinspektionen.se/beslut-rapporter-statistik/statistik/statistik-over-anmalningar/anmalningar-och-beslut-2019/>

³ <https://www.regeringen.se/4a7202/contentassets/18b7c671213a4b24a45d161f021b9dc2/nationell-plan-for-trygghet-och-studiero>

⁴ <https://www.regeringen.se/4a7202/contentassets/18b7c671213a4b24a45d161f021b9dc2/nationell-plan-for-trygghet-och-studiero>

⁵ <https://www.securityworldmarket.com/se/Nyheter//sa-arbetar-skolor-med-sakerhet-i-dag>

⁶ <https://www.dagenssamhalle.se/nyhet/skolorna-skarper-sakerheten-21588>

⁷ https://www.lr.se/download/18.2c5a365d1645ac11059dfa2/1559028179997/Mer_resurser_till_utsatta_skolor_201709.pdf

⁸ <https://sverigesradio.se/artikel/7193831>

⁹ <https://www.tidskriftenelevhalsa.se/4-2019/tid-trygghet>

¹⁰ <https://skolinspektionen.se/globalassets/02-beslut-rapporter-stat/granskningsrapporter/ovriga-publikationer/2020/trygghet-och-studiero/skolors-arbete-med-trygghet-och-studiero---tematisk-analys.pdf>

Om AddSecure

Vi bidrar till en säkrare och smartare värld

AddSecure är idag en ledande europeisk leverantör av förstklassiga IoT-lösningar med ett fokus på säker kritisk kommunikation och data. Mer än 50 000 kunder inom säkerhets- och trygghetsbranschen, räddningstjänst, fastighetssäkerhet- och automatisering, digital omsorg, transport och logistik, elnät, smarta städer m.m. skyddar sina livs- och verksamhetskritiska applikationer med lösningar från AddSecure. Detta bidrar till att rädda liv, skydda egendom och viktiga samhällsfunktioner, och skapar affärsnytta.

De säkra och pålitliga helhetslösningarna inom affärsområdena Smart Alarms, Smart Care, Smart Grids, Smart Rescue, Smart Surveillance och Smart Transport bidrar till att göra världen till en säkrare och smartare plats.

Företaget, som grundades i början av 1970-talet, har idag mer än 880 anställda i 15 länder. AddSecure har sitt huvudkontor i Stockholm, Sverige, och har regionala kontor samt ett nätverk av distributörer runt om i Europa.

AddSecure är majoritetsägt av fonder som förvaltas av **Castik Capital**, en europeisk private equity-fond med en långsiktig strategi för värdeskapande, grundad 2014.

Trygg skola med Addsecure

På AddSecure ser vi det som vårt samhällsuppdrag att bidra till att göra skolan tryggare och säkrare för både elever och lärare. Den svenska skolan är känd för att vara öppen och progressiv. Så vill vi att den ska förbli och det är inte en omöjlig uppgift. Vi på AddSecure tror på att det hårdnande klimatet bland Sveriges skolor kan bemötas och underlättas med en god kombination av teknik, kunskap och erfarenhet.

Lösningen Trygg skola från AddSecure är en kommunikationslösning som möjliggör att rätt information snabbt når rätt personer, och att rätt åtgärder initieras direkt. Lösningen stöttar personalen vid såväl mindre som större incidenter och förbättrar till exempel möjligheten att ingripa lokalt vid exempelvis olyckshändelse eller bråk på skolgård. Den kan även användas vid allvarigare incidenter som överfall på både lärare och personal eller våldincidenter där det finns behov av allmän utrymning eller inrymning. I tillägg erbjuder AddSecure utbildning i hur man förebygger och bemöter hot och våld.